Wheat - ڪڻڪ

زمين جي چونڊ ۽ تياري:

ڪڻڪ لاءِ اهڙي زمين چونڊ ڪجي جيڪا زرخيز ۽ نامياتي مادي سان ڀرپور هجي. پر جيڪڏهن زمين ڪمزور هجي ته اُن زمين ڪي ڪڻڪ پوکڻ کان هڪ مهينو پهرين ڳريل سڙيل وٿاڻ جي ڀاڻ جون 3 ٽرڪون ڏئي هرن سان ملائي ريج ڪجي. ٽي سگهي ته ٻٿو ريج ڪجي ته جيئن ڀاڻ زمين ۾ چڱي ريت ڳري ملي وڃي. جنهن بعد زمين کي ٿوس ڪلٽيويٽر جا ٻه هر ڏئي پوکيءَ لاءِ تيار ڪجي. ناڙي پوک لاءِ ڪلٽيويٽر پويان ڳاڏي ٻڌجي ته جيئن زمين ۾ سيڪ موجود رهي. جيڪڏهن زمين هموار نه هجي ته پوءِ زمين کي ليزر مشين ذريعي سنوت ۾ آڻجي ته جيئن فصل کي هڪجيترو پاڻي ۽ ڀاڻ ملي سگهي.

جنسون ۽ پوکيءَ جي مُند:

سفارش ڪيل جنسو	علائقو	پوکيءَ جو وقت
بنيظير-13، حمل- 13 مومل- 89، آبادگار-93، سرسبز، خرمن، سسئي ۽ ڪرن-95	ڏکڻ سنڌ	پهرين نومبر کان 20 نومبر
	اتر سنڌ	7 نومبر کان 30 نومبر
ٽي جي- 83، انمول- 91، سرسبز ۽ ڪرن-93	ڏکڻ سنڌ	21 نومبر کان 15 ڊسمبر
	اتر سنڌ	پهرين ڊسمبر کان 21 ڊسمبر
ٽي ڊي-1، سڪرنڊ-1، ڀٽائي ۽ مارئي- 2000	سجي سنڌ	پهرين نومبر کان 25 ڊسمبر

پوکڻ جا طريقا:

ڪڻڪ جي پوکي جا ٽي طريقا آهن

1. ڇٽ ڪيڙ 2. ڪُر يا گهڙٻي 3. ناڙي پوک.

ڇٽ ڪيڙ سارين کان پوءِ واندي ٿيل زمين لاءِ مناسب طريقو آهي. جڏهن ته سارين جي واندي ٿيل زمين ۾ زيرو ٽليج ناڙيءَ ذريعي پڻ پوکي ڪري سگهجي ٿي. پڪين، سم ۽ ڪلر وارين زمينن ۾ ڪُرَ يا گهُڙٻي پوک ڪجي. پر ڪُرَ يا گهُڙٻيءَ واري پوک لاءِ هڪ ته جڏهن زمين پاڻي ڪٽي وڃي ته پوءِ ٻج گپ ۾ ڇٽجي ۽ ٻج کي ڇٽڻ کان پهرين پاڻيءَ ۾ 8 کان 10 ڪلاڪ پسائڻ گهُرجي. ٻج کي پاڻيءَ ۾ پسائڻ سان ٻج جو ڦوٽهڙو وڏيڪ ڀلو ٿيندو. اهڙي طرح ڀلين زمينن ۾ ڪڻڪ

جي پوکي ناڙيءَ رستي ڪجي. ناڙي پوک ۾ گندگاھ جي ضابطي ۾ آساني ٿئي ٿي. ياڻ صحيح طريقي ڏجي ٿو. ٻج گھٽ استعمال ٿئي ٿو ۽ ڦوٽهڙو پلو ٿيڻ سان گڏ ناڙي پوک ٻين جي مقابلي ۾ وڌيڪ پيداوار ڏئي ٿي.

ٻج (ڪلوگرام في ايڪڙ):

جنسون	ناڙيءَ ذريعي	ڇٽ ڪيڙ ذريعي	ڪُريا گھڙٻيءَ ذريعي	ڪرين تي پوک
آڳاٽي پوک	50	55	60	60
پاڇاٽي پوک	60	65	70	70

پاڻ جي گُهرج:

عام طور تي سنڌ جون زمينون نائٽروجن، فاسفورس ۽ پوٽاش ۾ ڪمزور آهن. جڏهن ته عام آبادگار نائٽروجن ۽ فاسفورس وارا پاڻ ڪٽڪ کي ڏئي ٿو پر پوٽاش نٿو ڏئي. نائٽروجن ۽ فاسفورس ۾ به فاسفورس گھٽ ۽ نائٽروجن وڌيڪ ڏني وڃي ٿي جنهن جي ڪري گُهربل پيداوار نٿي ملي. ان ڪري آبادگارن کي صلاح ٿي ڏجي ته زمين جي مٽي ڪنهن ويجهي مٽيءَ ۽ پاڻيءَ جي چڪاس واري ليبارٽريءَ مان ضرور چڪاس ڪرائن ۽ ليبارٽريءَ جي ماهرن جي سفارشن مطابق ياڻ جو استعمال ڪن. پر جيڪڏهن ڪنهن اڻٽر سبب جي ڪري مٽي چڪاس نه ٿي سگهي ته پوءِ سني زمين ۾ هيٺين ريت ڪٽڪ جي فصل کي ياڻ ڏيڻ گُهرجي:

1. ½ 1بوري ڊي اي پي، اڌ بوري يوريا ۽ هڪ بوري ايس او پي في ايڪڙ ڏيڻ گُهرجي.
2. ڪٽڪ جي ٽي ڊي-1 جنس کي 2 بوريون ڊي اي پي ۽ 3 کان 4 بوريون يوريا في ايڪڙ ڏجن.

ڪٽڪ لاءِ مرحليوار پاڻيءَ جي ورهاست

ڪل پاڻي	پهريون پاڻي ٽن هفتن يا 21 ڏينهن کان پوءِ	ٻيون پاڻي ڇهن هفتن يا 42 ڏينهن کان پوءِ	ٽيون پاڻي نون هفتن يا 63 ڏينهن کانپوءِ	چوٿون پاڻي ٻارهن هفتن يا 84 ڏينهن کانپوءِ	پنجون پاڻي پندرهن هفتن يا 105 ڏينهن کانپوءِ	ڇهون پاڻي ارڙهن هفتن يا 126 ڏينهن کان پوءِ
6	ٻن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوڙي ٻڌڻ وقت	سنگ نڪرڻ وقت	ٻور اچڻ وقت	داڻي ۾ کير ٿيڻ وقت	داڻي ٻجڻ وقت
5	ٻن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوڙي ٻڌڻ وقت	سنگ نڪرڻ وقت	-	داڻي ۾ کير ٿيڻ وقت	داڻي ٻجڻ وقت

4	پن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوٽي پڌڻ وقت	سنگ نڪرڻ وقت	-	داڻي ۾ کير ڀرجڻ وقت	-
3	پن پاڙ نڪرڻ وقت	-	سنگ نڪرڻ وقت	-	داڻي ۾ کير ڀرجڻ وقت	-
2	پن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوٽي پڌڻ وقت	-	-	-	-
1	پن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوٽي پڌڻ وقت	-	-	-	-

گندگاهه:

سوڙهن پنن وارن گاهن لاءِ ٽاپڪ 120 گرام في ايڪڙ ۽ ويڪرن پنن وارن گندگاهه لاءِ بڪٽرل سپر 300 کان 400 ملي لٽر في ايڪڙ ۽ سوڙهن ۽ ويڪرن گڏيل گندگاهن لاءِ ايٽلانٽس 120 کان 160 ايفينٽي 600 کان 800 گرام في ايڪڙ ڦوهارو ڪجي. سمورن زهرن کي 120 لٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪرڻ گهرجي. ڦوهاري لاءِ مشين ۾ گندگاهه وارو نوزل استعمال ڪجي.

جيت ۽ بيماريون:

جيتن ۽ بيمارين جو گهٽو ڪري سنڌ جي ايجاد ٿيل ڪڻڪ ۽ سفارش ڪيل جنسن تي حملو نٿو ٿئي پر جيڪڏهن موسمي حالتن جي ڪري ڪٿي حملو نظر اچي ته جلد حد جي زرعي ماهر سان رابطو ڪجي.

ڪڻڪ جون بيماريون:

ڪڻڪ جي فصل کي ڪيترين ئي بيمارين لڳن ٿيون. جيڪي پيداوار تي اثر انداز ٿين ٿيون. انهن کي روڪڻ لاءِ ضروري آهي ته:

- مدي خارج جنسون نه پوکيون وڃن.
- بيمارين کان پاڪ ۽ سفارش ڪيل جنسون پوکجن.
- پوکي کان پهريان ذڪر ڪيل دوائون جهڙوڪ: وائٽاويڪس، ٽاپس ايم يا بينليٽ وغيره ٻج سان ملائي پوءِ پوکڻ گهرجن.
- فصلن جي وار ڦير سان پوکي ڪرڻ گهرجي.
- ڪاڻي(Smut) لڳل ٻوٽو يا سنگ پٽي ساڙي ڇڏڻ گهرجي.

سنڌ ۾ لڳندڙ بيمارين جون علامتون ۽ بچاءُ جا اپاءُ هيٺ ڏجن ٿا.

پيلي يا پٽا پٽي رتي (Strip or Yellow Rust)

هي بيماري گهڻ سيءُ پوڻ ڪري ڪڏهن ڪڏهن ڪٿي ڪٿي لڳي ٿي. گرمي جي درجي وڌڻ سان خود بخود ختم ٿي وڃي ٿي. هن بيماري ۾ پنن تي پيلي رنگ جي ليڪا ٿيندا آهن. آخر ۾ داڻا سڪي ختم ٿي ويندا آهن. هن بيماري کان بچاءُ لاءِ بيماري کان پاڪ جنسو پوکيون وڃن. جيڪڏهن فصل ۾ بيماري لڳي وڃي ته ان جي ضابطي لاءِ ٽلٽ 200 ملي لٽر يا اين اسٽار 250 ملي ليٽر يا اسڪور 150 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪريو.

پن واري رتي (Leaf Rust)

هن بيماري جو سنڌ ۾ شديد حملو ٿئي ٿو. تدارڪ نه ڪرڻ سان ڪافي نقصان ٿئي ٿو. هن بيماري ۾ پنن تي نارنگي يا بادامي رنگ جا ڦلوڪڙا ٿين ٿا ۽ انهن مان ناسي رنگ جا گول ذرڙا هر وقت خارج ٿين ٿا جيڪي هوا جي ذريعي اڏامي ميلن ۾ پکڙجي وڃن ٿا.

هن بيماري کان بچڻ لاءِ به ضروري آهي ته بيماري کان پاڪ ۽ سفارش ڪيل جنسون پوکڻ گهرجن. جيڪڏهن فصل ۾ بيماري لڳي وڃي ته ان جي ضابطي لاءِ ٽلٽ 200 ملي لٽر يا اين اسٽار 250 ملي ليٽر يا اسڪور 150 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪريو.

ڪاري يا تيلي جي رتي (Stem Rust)

هن بيماري جو حملو پنن، تيلن ۽ سنگن تي ٿئي ٿو. شروعات ۾ الڳ الڳ ڳاڙها يا ناسي داغ ٿيندا آهن. جيڪي سخت حملي جي صورت ۾ ڪارو رنگ اختيارڪري ملي ويندا آهن. هن بيماري جا جراثيم هوا وسيلي پري پري تائين پکڙجي ويندا آهن. 12 کان 18 ڏينهن تائين ڦيرو پورو ڪري بئي فصل ۾ جراثيم پکڙيندا آهن. هي بيماري خاص ڪري فيبروري ۾ لڳندي آهي. بچڻ لاءِ ضروري آهي ته بيماري کان پاڪ ۽ سفارش ڪيل جنسون پوکڻ گهرجن. جيڪڏهن فصل ۾ بيماري لڳي وڃي ته ان جي ضابطي لاءِ ٽلٽ 200 ملي لٽر يا اين اسٽار 250 ملي ليٽر يا اسڪور 150 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪريو.

ڪاڻي (Smut)

سنڌ ۾ هن بيماري جو صرف هڪ قسم ڪليل ڪاڻي (Loose Smut) لڳندي آهي. هن بيماري جو حملو صرف سنگ تي ٿيندو آهي. جيڪو ڪاري ٻوري ۾ تبديل ٿي ويندو آهي. هوا ۾ اڏامي بئي فصل تي جراثيم پکيڙيندو آهي. متاثر تيل ٻوٽا بين ٻوٽن کان اڳ سڙڻ ۽ سکڻ شروع ڪن ٿا. هن بيماري کان بچڻ لاءِ اهڙو ٻج استعمال ڪجي جيڪو صحتمند ۽ گندگاه کان پاڪ هجي. پوکي لاءِ پاڪ ۽ سفارش ڪيل جنسون پوکڻ گهرجن.

پوکي کان اڳ وائٽاويڪس 220 يا بينليٽ 50 ڊبليو جي دوا جا 2 گرام في ڪلو گرام ٻج سان چڱي طرح ملائي پوءِ ٻج پوکڻ گهرجي. جون جولاءِ مهينن ۾ گرمي جو درجو 38 ڊگري سينٽي گريڊ کان مٿي هجي ته متاثر ٻج عام پاڻي ۾ 4 ڪلاڪ پسائي، سنهي تهه سان پکيڙي چڱي طرح سڪائي، ٻج ۾ موجود جراثيم ختم ڪري سگهجن ٿا. جيڪڏهن فصل ۾ بيماري لڳي وڃي ته

ان جي ضابطي لاءِ ٿلٽ 200 ملي لٽر يا اين اسٽار 250 ملي ليٽر يا اسڪور 150 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪريو.

ڪڻڪ جو لابارو ۽ ڳاهه

ڪڻڪ مان في ايڪڙ بهتر پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ لابارو ۽ ڳاهه صحيح وقت تي ڪرڻ گهرجي. يعني ته اجا ڪڻڪ ٿوري ڪچي هجي ته لابارو نه ڪجي ۽ پچي وڃڻ کان پوءِ لاباري ۾ دير نه ڪجي جيڪڏهن ڪچي ڪڻڪ جو لابارو ڪيو ويو ته داڻا مارجي ويندا. ۽ وري پچي وڃڻ کان پوءِ لاباري ۾ گهڻي دير ڪئي وئي ته ڪڻڪ جا سنگ ٽٽي پوندا ۽ سنگ ۾ موجود داڻا ڇڻي ويندا. جنهن ڪري پيداوار گهٽجي ويندي.

جڏهن مارچ ۽ اپريل مهينن ۾ جيئن ئي گرمي وڌندي آهي ته ڪڻڪ جو فصل به پچي راس ٿيندو آهي. جڏهن ڪڻڪ جو رنگ سائي مان ڦري پيلو يا سونهري ٿي وڃي تيلا ۽ سنگ سڪي وڃن ۽ مڙڻ لڳن ۽ جڏهن 95 کان 98 سيڪڙو سنگ پچي وڃن ته لاباري ۾ دير نه ڪجي. لاباري ۾ 10 کان 15 ڏينهن دير ڪرڻ سان ڪڻڪ 5 کان 10 سيڪڙو ڇاڻو ڪري زيان ٿي وڃي ٿي. ان ڪري ايڏي وڏي نقصان کان بچڻ لاءِ وقت تي لابارو ڪرڻ تمام ضروري آهي.

لابارو هميشه صبح جو سوير يعني فجر جو شروع ڪجي ۽ منجهند کان اڳ ختم ڪجي. ڇو ته گرميءَ جو درجو وڌڻ ڪري سنگ ٽٽڻ ۽ داڻن ڇڻڻ جو انديشو هوندو آهي. لابارو زمين سان لائي ڪرڻ گهرجي ته جيئن ٻهه وڌيڪ حاصل ٿئي لاباري ڪرڻ وقت تڪڙ بلڪل نه ڪجي ۽ سٽريون هڪ مهاڙيون ناهجن ۽ ڪوشش ڪري ڳڏ ڪري ڏين ۽ سرن مان نهيل نوڙين يا نئين پراڻي واڻ سان ننڍا ننڍا ڳڏا ٻڌي ڇڏجن. ڇو ته هن وقت تيز هوا، برسات ۽ ڳڙي وغيره جو خطرو هوندو آهي. پوءِ جيڪڏهن ڳڏا ٻڌل نه هوندا ته ول ٽڙي پکڙي زيان ٿي ويندي. ڳڏن کي ٻن ٽن ڏينهن لاءِ ٻني ۾ رهڻ ڏجي ته جيئن ول چڱيءَ طرح سڪي وڃي ۽ ان ڳاهه جي مشين مان آساني سان صاف ٿي نڪري سگهي ۽ داڻا پچي ٽٽي زيان نه ٿين.

ذخيرو:

ڪڻڪ کي ذخيري وارن جيتن کان بچاءَ لاءِ اَنُ ديري مان صاف ٻورين ۾ پرجي ۽ ڳُندين کي صاف ڪجي. گهرن ۾ ننڍي سطح تي ڪڻڪ ذخيرو ڪرڻ لاءِ ڪڻڪ کي چڱيءَ طرح اُس ۾ سڪائي صاف ڳنديءَ ۾ وجهي نم جا پن وجهي فاسٽاڪسن جون گوريون وجهي هوا بند ڪري ڪنهن ڪليل هوادار ۽ جانوري واري جاءِ تي رکڻ گهرجي. پر جي ڪڻڪ وڏي پئماني تي ذخيرو ڪرڻي هجي ته 2 ڪلو چُن 2 ڪلو توتيو الڳ الڳ پلاسٽڪ جي ٿانو ۾ 24 ڪلاڪ ڳاري ڪپڙي ۾ ڇاڻي ڪري 50 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڳدام جي پٽين، ڇت ۽ فرش تي پوچي ڪرڻ گهرجي. اهو عمل ڪڻڪ ذخيرو ڪرڻ کان هڪ مهينو اڳ ڪرڻ گهرجي ۽ بعد ۾ فاسٽاڪسن جون گوريون وجهي ڳدام کي هوا بند ڪجي.

آءِ سي ٽي زرعي توسيعي مرڪز

ڊائريڪٽوريٽ جنرل زرعي توسيع، زراعت کاتو حڪومتِ سنڌ

ICT Agricultural Extension Services Center, Directorate General Agriculture Extension, Agriculture, Supply & Prices Department Government of Sindh, Block-F, Shahbaz Building Hyderabad.

Helpline: +92 3111646111 Email: ictagriextensionsindh@gmail.com

www.ictagrisindh.gov.pk